

Zvejas rajonos blakus Nigērijai, Sjerraleonei un Libērijai, kur pēc 23. platuma grāda šķērsošanas kuģiniekiem pienācās zināma deva tā saucamā tropiskā vīna, kas, pēc medicīnu ieteikuma, kalpoja slāpju dzesēšanai, jūrnieki strādāja ellišķīgos apstākļos. Kontrasts ir J. Lapsas ceļojumi ar *Latvijas kuģniecības* tankkuģiem, rolkeriem un banānvedējiem 90. gados, kad kuģos omulīgi žužināja gaisa kondicionieri un kompānijas kajītē bufetnieces laipni un vēlīgi smaidīja pat vairākas reizes dienā.

J. Lapsas lielākais nopelns ir Latvijas jūrniecības jaunlaiku vēstures dokumentējums. Nodibinājis laikrakstu *Jūras Vēstis* (1991–1998), bijis kūrators Latvijas Jūras akadēmijai un stāvējis ierindā, cīnoties par Egona Līva (1924–1989) Kopotu rakstu izdošanu, viņš atstājis paliekošas pēdas Latvijas jūrlietu izziņēšanā valsts simtgades kopainā. Rakstnieks vienmēr ir aicinājis jauniešus nebaidīties no jūras aroda un izvēlēties ceļu uz Rīgas un

Liepājas jūrskolām, kur apgūstamas jūrniecības profesijas, jo, pēc Starptautiskās Jūrniecības organizācijas datiem, pasaulē vēl arvien trūkst apmēram 14 tūkstošu jūras virsnieku. Jūra ir visauglīgākā druva, Krišjāņa Valdemāra vārdiem runājot, kur tautas atrod godu un varu plašajā pasaulē. Jūra aicina, vilina, liek tai atdot visu savu mūžu. Par to ir bijis pārliecināts arī J. Lapsa:

„Tad nāk Zunds. Matroži sākuši staigāt gludinātās biksēs un sniegbaltos kreklos. Ar kājām viņi stāv uz nestabila klāja, bet domās jau aizsteigušies divas diennaktis uz priekšu un pārvarējuši attālumu, kas šķir Zundu no Rīgas. Traleris slīd gar dāņu zemes krastu, un vējš atnes trūdošu lapu smaržu. Pirmo zemes smaržu pēc pieciem ūdeņos pavadītiem mēnešiem! No sardzes brīvie jūrnieki okupējuši augšējo tiltiņu un skatās uz krastu, uz zemi, skatās ar dīvainu sajūsmu, it kā viņu priekšā būtu pavēries negaidīts brīnums.” (Siļķu grāmata)

AR ZELTU ODERĒTI MĀKOŅI

Andris Grīnbergs, žurnālists

Cik zaļas lapas kokam... – tādu nosaukumu Sēlijas rakstniece Lūcija Ķuzāne devusi savai jaunākajai grāmatai, kura iznākusi ar viņas 1975. gada Jēkabpils ekonomiskā tehnikuma izlaiduma audzēkņu finansiālo nodrošinājumu un kurā viņa apkopojusi īsus savas dzīves vēstījumus un apceres. Tā nav parasta viena kursa audzēkņu un kursa audzinātājas atmiņu grāmata – tā ir grāmata, kuras pamatā ir māksla mazo savērt ar lielo, spēja ikdienišķo saistīt ar pasaules elpu, gudrība bez didaktikas atraisīt jauniešos vēlmi pacelties augstāk, just dziļāk, redzēt tālāk.

Skolotājas rakstnieces garīgā pieredze, talants būt kaut kam vairāk par labu skolotāju, prasme ne vien sapurināt, bet arī iedvesmot ticību dzīves Lielajai filozofijai – tas viss

167 lappusēm dod īpaši vilkmi, īpašu vērtību, īpašu auru.

Jau pašā sākumā rakstniece ar vienkāršu tēlojumu pamet visas grāmatas atslēgu. Pirms 45 gadiem – 1972. gada 1. septembrī – viņa ar saviem delverīgajiem pirmkursniekiem dodas izbraukumā, lai iepazītu novadu. Pietur pie Biržu baznīcas, kur dārza stūrī ar īpašu žodziņu atdalīts dubultkaps. Protams, jauniešiem neko neizsaka ne senie gadskaitļi, ne mācītāja Lundberga, ne Anša Līventāla vārds, lai gan viņš ir viens no pirmajiem latviešu dzejniekiem.

Un tad notiek interesantākais. Ar gudru ziņu skolotāja pierunājusi kopā ar viņiem braukt Valentīnu Cirsi, Jēkabpils muzeja vadītāju, nepārspējamu stāstītāju. Viena lieta, ja ko saka skolotājs, pavisam cita – ja kāds svešs,

kurš ir zināma autoritāte. Rakstniece ļoti dzīvi apraksta šo stāstījumu par to, kā bārenītis, cūkganiņš, kungam piederīgs dzimtcilvēks kļūst par mācītāja palīgu, iemācās spēlēt ērģeles, vadīt kori, muzicēt ar flautu, tulkot dziesmiņas no vācu valodas un – pats galvenais! – sacerēt dzejoļus. Izcelta arī ainiņa, kur Ansis, kad cauri Vidzemei brauc Krievijas cars Aleksandrs I, iet pretī cara karietei un pasniedz lūgumrakstu pēc pienācīga mitekļa. Un beigās vārdi: „*Un tikai tādēļ mācītāja Lundberga kaps līdz mūsdienām saglabājies, ka Ansis Līventāls apgūlās viņam blakus.*”

Jau paši tēlojumu nosaukumi, tādi kā *Vai esi jūrmalas priede?*, *Kā zirgs pie Nīlas...*, *Vēl gribas zelta kurpes uzaut*, mudina lasīt. Un lasot ik pa laikam tā vien gribas izrakstīt atsevišķas domas. „*Mums vajadzīgi jauni Alunāni?*”, jau tajos tālajos gados saka viens no skolotājas urķīgākajiem audzēkņiem Kārlis Litaunieks. „*Tu būsi*

inženieris, es kurinātājs. Ar ko tu pārāks?” – tā jau ir dzīves Mazā filozofija. „*Aizbraucu uz Sēlpili, kur vienmēr – tā man šķiet – ir saules caurausti kalni un ar zeltu oderēti mākoņi,*” tā ir L. Ķuzānes dzīves Lielā filozofija.

Bijušie audzēkņi savās dzīves gaitās acu priekšā arī vienmēr tur „ar zeltu oderētos mākoņus”. Tā Zigurds Driķis gan augstskolā, gan darbā, kas saistīts ar dažāda veida revīzijām, gan dažādās dzīves situācijās nekad nav zaudējis galvu. Bet kā lai zaudē, ja visu laiku pāri visam stāv skolotājas īsais, bet dziļais izlaiduma vēlējums: „*Kur mana dvēseles spēja...*”

Nobeigumā atklāšu nelielu noslēpumu. Grāmatai *Cik zaļas lapas kokam...* ne tuvu nebūtu tā tiešuma un spēka, ja autore L. Ķuzāne tajos gados katru dienu nebūtu rakstījusi, starp citu, parastā rūtiņpapīra kladē, sava audzināmā kursa dienasgrāmatu, ko patiesībā varētu nosaukt par skolotājas radošo grāmatu.